

Cursuri universitare

Dr. LAURA MARIA STĂNILĂ

Sociologie juridică

Dr. LAURA MARIA STĂNILĂ

Sociologie juridică

Curs universitar

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic

București

-2021-

PARTEA I

Despre sociologia juridică în general

Capitolul I

INTRODUCERE

1.1. Despre om și societate

În 1972, etnologul John B. Calhoun a realizat unul dintre cele mai ciudate experimente. Proiectul său, numit *Univers 25*, a constat în construcția unei cutii de 101 inci în care urma să fie închisi șoareci, pentru a le urmări evoluția într-un mediu închis și controlat. Cutia era prevăzută cu tuneluri cu plasă, coridoare orizontale și spații de cuibărire numeroase. Toți factorii de risc care induc mortalitatea au fost atenuați sau strict controlați: *Univers 25* avea un climat optim, supra-disponibilitatea resurselor, controlul bolilor, iar emigrarea era imposibilă deoarece șoarecii nu se puteau cățăra pe pereții abrupti de metal.

Când arhitectura a fost finalizată, Calhoun a adus patru perechi de șoareci reproducători, aprovizionându-i cu hrană, apă proaspătă și materiale din lemn pentru construirea cuiburilor. În absența prădătorilor și a adversităților de mediu șoarecii au început să se înmulțească. După o perioadă de ajustare inițială, populația a început să crească exponențial, dublându-se la fiecare cincizeci și cinci de zile. În curând, însă, rata ridicată de fecunditate a început să aibă un impact negativ. Pe măsură ce s-au născut tot mai mulți tineri, toate nișele sociale au ajuns să fie ocupate. Împiedicați să găsească un teritoriu propriu, șoarecii în exces au trebuit să concureze pentru roluri într-un sistem supraaglomerat. Masculii care nu au reușit să-și afirme dominația asupra teritoriului lor au început să se retragă din interacțiunea socială. Se adunau în grupuri mari aproape de mijlocul sitului și prezentau un comportament atavic. Perioadele lungi de inactivitate au fost de obicei întrerupte de crize de violență, în care masculii retrași se răneau violent. Chemați constant să-și apere teritoriul,

masculii dominanți trăiau, de asemenea, sub un stres major. Treptat și ei au început să-și atenueze dominația, lăsând femelele care alăptau expuse învaziei cuiburilor. Femelele, la rândul lor, au început să-și întarce prematur puii, să-i abandoneze sau chiar să-i canibalizeze.

Pe măsură ce tot mai mulți șoareci nu erau socializați în mod corespunzător, „societatea” șoarecilor a început să se descompună. Ratele mortalității au început să crească. Respins de progenituri, nici tinerii care au supraviețuit nu au fost socializați. Unele femele au început să se retragă în cuiburi superioare, în timp ce masculii lor s-au izolat și au refuzat să se angajeze în activitatea de curtare sau în lupte teritoriale. Calhoun a numit acest grup „grupul celor frumoși”: comportamentul lor era limitat la mâncare, dormit și îngrijirea individuală, aceștia afișând un pelaj impecabil. În ziua 600 a experimentului, cum populația încetase să se regenereze, numărul indivizilor a început să se micșoreze, egalându-l pe cel din etapele inițiale ale experimentului. Deși fizic capabili să se reproducă, șoarecii își pierduseră abilitățile sociale necesare pentru a se împerechea. Calhoun a concluzionat că șoarecii și colonia ca „organism” în ansamblu au experimentat o „moarte socială” cu mult înainte de dispariția fizică și a publicat rezultatele experimentului într-un articol¹.

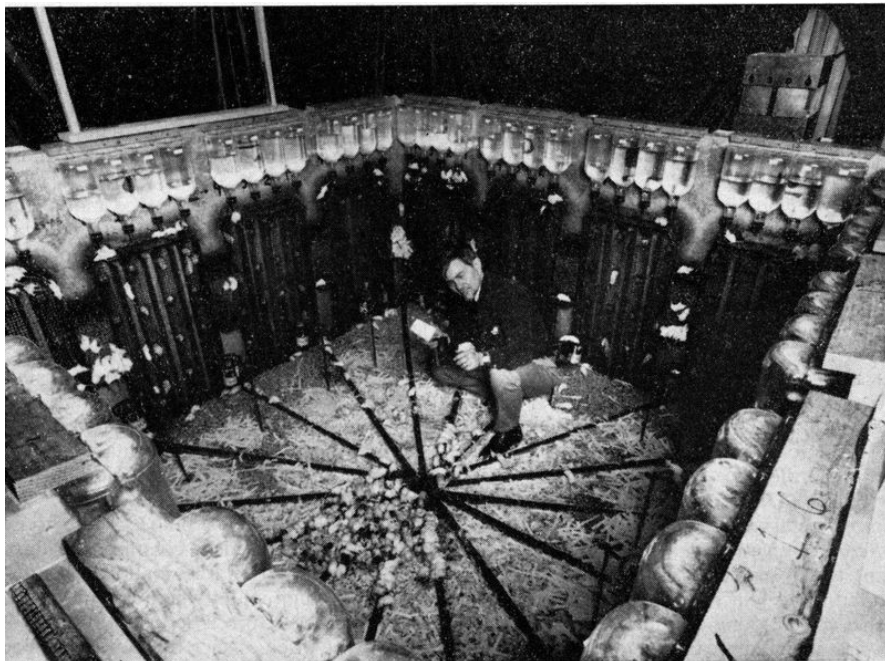
Experimentul realizat de Calhoun a avut în vedere o comparație cu societatea umană caracterizată prin abundența resurselor și suprapopulată. Concluziile sale au subliniat importanța socializării și au demonstrat că „moartea” spiritului, în anumite condiții, precede moartea trupului.

Evoluția în condițiile specifice a coloniei de șoareci transpusă prin antropomorfizare la relațiile interumane constituie o metaforă socială și are ca și puncte critice: abandonul social, delincvența în rândul tinerilor, mame singure fără griji sau sprijin și apariția categoriei socialiștilor narcisiști².

---

¹ John B. Calhoun, *Death Squared: The Explosive Growth and Demise of a Mouse Population*, Proceedings of the Royal Society of Medicine, nr. 66, 1 (ianuarie 1973), pp. 80-88, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1644264/>, accesat la 1 aprilie 2021.

² Ana Teixeira Pinto, *The Behavioral Sink: On Mice and Men*, WDW Review-Image, aprilie 2015, pp. 486-489.

Figura 1. *Univers 25*¹

Experimentul lui Calhoun rămâne popular, însă semnificația acestuia s-a schimbat. *Univers 25* nu era atât de supraaglomerat, ci structurarea „socială” și organizarea resurselor (numeroși indivizi care converg spre centru, în timp ce capătul fiecărui coridor avea o singură intrare, făcând mai ușor pentru „cei frumoși” să se izoleze de frământările sociale) au condus la obținerea unor efecte negative. În loc să dea naștere unei probleme demografice, se pare că experimentul lui Calhoun a avut încă de la început o problemă de distribuție corectă și echitabilă a resurselor și a accesului la acestea. În mod cert reprezentarea realistă a interacțiunii sociale în experimentul lui Calhoun este foarte discutabilă, dar cu siguranță

---

¹ <https://historyofyesterday.com/the-horrifying-study-that-predicted-human-extinction-244fa185087b>.

ne face să ne punem întrebări serioase privitoare la modul de organizare a societății în toate structurile și nivelurile sale.

Societatea umană a parcurs de-a lungul istoriei un traiect evolutiv ascendent. Această evoluție este marcată de etape semnificative pentru ființa umană, care începe să se definească tot mai mult ca membru al unui grup social.

În concepția lui Aristotel, afirmată acum multă vreme, „*omul este prin natura sa o ființă socială*”¹. Aristotel a surprins de fapt esența ființei umane, nevoia sa instinctivă, genetică, de relaționare cu semenii săi. Societatea umană este un mediu activ care influențează comportamentul membrilor săi, le determină gândurile și atitudinile și le trasează scopurile și motivațiile. Încă din fazele inițiale de dezvoltare a societății, omul – conștient de importanța pe care o are grupul – a instituit din necesități practice reguli de conduită, care s-au cristalizat ulterior în norme obligatorii, dar benevol acceptate de toți membrii unei comunități.

Dreptul își are originea în acești germeni ai reglementării raporturilor interumane.

Sunt posibile două abordări ale relației om-societate. Într-o abordare holistă², de la întreg către părțile sale componente, societatea reprezintă un mediu complex alcătuit din indivizi care relaționează constant și continuu.

La polul opus se situează abordarea atomistă³, de la parte către întreg, conform cu care societatea nu poate exista în absența indivizilor care o compun, modelează, influențează.

---

¹ Aristotel, *Etica nicomahică*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 16.

² HOLISM s. n. Concepție metafizică care interpretează teza ireductibilității întregului la suma părților sale, socotind drept „factor integrator” al lumii un principiu imaterial și incognoscibil – din fr. *Holism*, www.dexonline.ro. Acest factor integrator este conștiința, văzută ca liant universal.

³ ATOMISM s. n. 1. Concepție materialist - mecanicistă care considera că materia este formată din atomi indivizibili. 2. Teoria științifică modernă a structurii și proprietăților atomilor. 3. Cercetare științifică sau concepție care reduce un ansamblu la elementele lui simple – din fr. *atomisme*, www.dexonline.ro.

SOCIETATE	OM/INDIVID
<ul style="list-style-type: none"> • <i>mediu activ</i> • <i>influențează conduita umană (subiectiv/obiectiv)</i> • <i>instituie reguli de conduită din necesități practice</i> • <i>instituie modele de conduită social dezirabile</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>integrat de la naștere, peste voința sa</i> • <i>se dezvoltă și dobândește noi roluri și statusuri sociale</i> • <i>relaționează cu ceilalți membri</i> • <i>se conformează sau nu, fiind sau nu sancționat</i>
RELAȚIE DE FEEDBACK (reciprocitate)	

În manifestarea conduitelor proprii, în modul în care oamenii înțeleg să relaționeze unii cu alții în cadrul grupurilor și subgrupurilor sociale, aceștia se bazează pe liberul arbitru, pe puterea de a decide conform conștiinței și voinței proprii, fără nicio imixtiune externă. Liberul arbitru reprezintă puterea sau abilitatea minții umane de a alege cursul unei acțiuni sau de a lua o decizie fără a fi influențat de cauze, evenimente anterioare sau prin predestinare divină¹.

Socrate și Platon au susținut că oamenii pot să își exercite liberul arbitru, dar că acele acțiuni singulare au fost libere pentru că s-au acordat cu binele întregului. Spinoza a reinterpretat liberul arbitru ca fiind autodeter-

---

¹ Doctrina extremă care reafirmă liberul arbitru este libertarianismul, iar opusul acesteia determinismul. Conform doctrinei deterministe, acțiunile umane nu sunt libere, ci sunt rezultatul influențelor, al circumstanțelor externe care nu sunt sub control individual. Potrivit determinismului, totul este predeterminat. Determinismul divin explică toate fenomenele făcând apel la Dumnezeu – omniscient și omnipotent. Determinismul natural afirmă că totul este predeterminat prin cauze naturale. Problema liberului arbitru a dus la elaborarea unor teorii ce explică natura universală a realității și relația oamenilor cu universul. Un act de liber arbitru din partea unei persoane este un act aflat în afara lanțului de succesiuni cauzale. A se vedea L.M. Stănilă, *Răspunderea penală a persoanei fizice*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 25.

minare, pentru că omul se potrivește cu Dumnezeu și cu natura proprie a lumii. Descartes definește liberul arbitru ca fiind suprema perfecțiune a omului care ne face similari divinității și chiar egali cu aceasta. Concepția creștină asupra liberului arbitru este considerată un artificiu teologic, pentru a putea acuza omul și a legitima pedepsirea lui. Sf. Augustin credea în predestinare, iar liberul arbitru era pentru el darul grației divine. Conform doctrinei creștine, Dumnezeu a oferit oamenilor libertatea de a alege, iar răul din lume poate fi pus pe seama unor alegeri greșite, libertatea fiind un instrument de perfecționare morală¹.

Relațiile interumane se desfășoară între indivizi socializați, adică între persoane care fac parte dintr-un grup social. Omul, din momentul nașterii sale, este integrat în societate, peste voința sa, acest fapt datorându-se însăși mecanismelor de funcționare a societății. Indiferent de natura relațiilor care se stabilesc între indivizi socializați, acestea au o componentă socială evidentă. Dar aceste relații interumane au trebuit la un moment dat să corespundă unor tipare social dezirabile, care au dat eficiență primelor reguli de conduită în cadrul grupului. Aceste reguli sau norme sociale au devenit norme juridice din momentul în care neglijarea sau încălcarea lor a fost urmată de repercusiuni pentru cei în cauză, repercusiuni concretizate în excluderea individului din cadrul grupului, aplicarea forței fizice, supunerea la oprobriul comunității.

Conduitele umane individuale sunt influențate de factori externi care acționează la nivelul societății – standardele sociale general acceptate într-o perioadă istorică, de așteptările individuale ale celorlalți semeni, evenimente istorice cu impact negativ sau pozitiv (ex.: războaie, criză economică) – și de factori interni – personalitate, sistem propriu de valori, experiențe personale.

Un autor afirma, în mod plastic, că „societatea nu se oprește la suprafața pielii noastre. Societatea ne pătrunde în aceeași măsură în care ne înconjoară”².

Pe de altă parte, dacă fiecare individ ar acționa izolat și ar adopta o conduită arbitrară, manifestând indiferență față de repercusiunile pe termen scurt sau pentru viitor pe care o astfel de conduită le-ar avea asupra societății în ansamblu sau asupra fiecărui membru în particular, s-ar crea haos.

---

¹ L.M. Stănilă, *op. cit.*, p. 26.

² L.P. Berger, *Invitation to sociology*, Anchor Books, Garden City, N.Y., 1963, p. 121.

Dictonul latin „*honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere*”¹ ilustrează perfect importanța unei conviețuiri armonioase, cu respectarea unor reguli generale de comportament în cadrul societății.

Ansamblul regulilor generale și minimale de conviețuire socială, general acceptate, corespunzătoare nevoilor de conviețuire socială în cadrul societății într-o perioadă istorică dată, formează tiparul general sau modelul de conduită social dezirabilă. Este un etalon de comportament care, ca schelet, transcende perioadele istorice, fiind foarte influențat de orientarea religioasă sau particularitățile etnice ale unui grup social. Cu toate acestea, anumite reguli de conviețuire sunt comune tuturor perioadelor istorice, chiar cu componentă religioasă diferită.

Cele mai vechi tipare de conduită socială:

DECALOGUL (3500 î.Hr.)	PRECEPTELE BUDISTE (sec. VI-VII î.Hr.)	SHARIA ISLAMICĂ (sec. V-VI d.Hr.)
1. Eu sunt Domnul Dumnezeu Tău; să nu ai alți dumnezei afară de Mine. 2. Să nu-ți faci chip cioplit, nici altă asemănare, nici să te închini lor. 3. Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert. 4. Adu-ți aminte de ziua Domnului și o cinstește.	1. A te abține să iei viața cuiva. 2. A te abține să iei ceva ce nu ți se cuvine. 3. A te abține de la o purtare senzuală, necuviincioasă. 4. A te abține să minți. 5. A te abține de la consumarea oricărei substanțe care duce la pierderea lucidității minții.	<i>Al-kaba'ir</i> – Marile păcate 1. Facerea de părtași lui Dumnezeu; 2. Uciderea unui om; 3. Vrajitoria; 4. Neîmplinirea rugăciunii; 5. Sodomia; 6. Neachitarea daniei; 7. Neascultarea și supărarea părinților; 8. Luarea de camătă; 9. Întreruperea postului în Ramadan fără

¹ Ulpian, *Digeste* 1.1.10. Jurisconsultul roman califică aceste trei reguli fundamentale ale conviețuirii sociale ca fiind preceptele dreptului, corelația dintre drept și societate fiind în mod evident naturală: „*juris praecepta sunt haec: honeste vivere, neminem laedere, suum quique tribuere*”.

<p>5. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta (...).</p> <p>6. Să nu ucizi.</p> <p>7. Să nu fii desfrânat.</p> <p>8. Să nu furi.</p> <p>9. Să nu ridici mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău.</p> <p>10. Să nu poftești nimic din ce este al aproapelui tău.</p>	<p>6. A te abține să mănânci în momente nepotrivite.</p> <p>7. A te abține să cânți, să dansezi, să folosești un instrument muzical sau să participi la programe distractive.</p> <p>8. A te abține să folosești parfum, cosmetice sau podoabe.</p> <p>9. A te abține să stai pe scaune înalte sau să dormi în paturi somptuoase și fine.</p> <p>10. A refuza să primești bani.</p>	<p>justificare și fără îngăduință;</p> <p>10. Mărturia mincinoasă;</p> <p>11. Sinuciderea;</p> <p>12. Consumarea cărnii de mortăciune, a sângelui și a cărnii de porc;</p> <p>13. Altele (prostituție, furt etc.).</p>
--	---	--

1.2. Definiția, obiectul și caracteristicile sociologiei juridice

1.2.1. Sociologia generală

Până în secolul al XIX-lea, deși exista o preocupare pentru studiul fenomenelor sociale, nu era conturată în mod clar o știință care să fie denumită „sociologie”. Auguste Comte este promotorul unui noi științe a cărei denumire s-a creat prin reunirea a doi termeni provenind din două limbi diferite.

Astfel, din punct de vedere etimologic termenul „sociologie” provine din îmbinarea a două cuvinte: unul de origine latină – *socius* –, însemnând *asociat*, și altul de origine greacă – *logos* –, însemnând *cuvânt, teorie, idee*. Prin urmare, sociologia este teoria sau știința asocierii oamenilor, știința

interacțiunilor umane. Însă J. Stuart Mill a criticat denumirea hibridă propusă de Comte, arătând că e „un barbarism comod”¹.

Ideea creării unei noi științe a plecat de la ideea că fenomenele politice, morale, religioase, demografice, juridice, lingvistice etc. au ca element comun faptul că nu pot exista decât în societate, adică sunt fenomene sociale. Aceste fenomene sociale se caracterizează prin mai multe elemente:

- au o rădăcină psihologică – se formează prin conviețuire ca rezultat al elementelor psihice individuale;
- au o formă istorică – se modifică în timp și se adaptează la modificările societății umane;
- există o interacțiune a tuturor fenomenelor sociale – se înlănțuie și se influențează reciproc.

Richard T. Schaefer consideră că „sociologia este studiul sistematic al comportamentului social și al grupurilor umane”², iar, după Ken Browne, „sociologia este studiul sistematic (planificat sau organizat) al grupurilor umane în societățile moderne. Ea este preocupată de studiul instituțiilor sociale”³.

1.2.2. Sociologia juridică

Apariția dreptului, corelată genetic evolutiv cu apariția statului, ni se înfățișează ca o necesitate istorică⁴, chestiune cu privire la care doctrina de specialitate este unanimă.

Mircea Djuvara remarcă faptul că „dreptul se întemeiază pe sociologie, și că fără realitățile acesteia, el nu poate avea înțeles”⁵, iar Maurice Hauriou, într-o exprimare plastică, a afirmat că „puțină sociologie te îndepartează de drept, iar multă sociologie te readuce la el”⁶.

---

¹ G. del Vecchio, *Lecții de filosofie juridică*, Ed. Europa Nova, București, 1993, p. 35.

² R.T. Schaefer, *Sociology*, McGraw-Hill Book Company, New York, 1986, p. 5.

³ K. Browne, *An introduction to sociology*, Polity Press, Cambridge, 1998.

⁴ Gh. Mihai, *Introducere în studiul dreptului*, Ed. Alma Mater, Timișoara, 1995, p. 35.

⁵ M. Djuvara, *apud* Dan Banciu în *Elemente de sociologie juridică*, Ed. Lumina Lex, București 2000, p. 13.

⁶ M. Hauriou, *La science sociale traditionnelle*, Paris, 1896, și Dan Banciu, *op. cit.*, p. 14.

Sociologia juridică face parte din sistemul științelor socio-umane, având obiect propriu de cercetare și un corpus teoretico-metodologic propriu. Sociologia juridică sau sociologia dreptului ca știință s-a conturat relativ recent, la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Sociologia juridică este o știință tânără, o sociologie specializată, ea constituind rezultatul aplicării metodelor de cercetare sociologică la un anumit segment al vieții sociale, fenomenul juridic.

La 1892, profesorul italian de drept D. Anzilotti, în lucrarea „*La filosofia del diritto e la sociologia*”, folosește pentru prima dată sintagma „*sociologia giuridica*” – sociologie juridică. În viziunea sa, această știință s-ar preocupa de cunoașterea științifică a manifestărilor empirice ale faptelor juridice.

Sociologia juridică studiază comportamentul uman în cadrul societății, atât în ceea ce privește determinarea acestuia de normele etico-legale, cât și în ceea ce privește influența sa inversă asupra acestora. Norma juridică determină conduita umană. Ce este de fapt forța dreptului? Cum se realizează această influențare asupra conduitelor umane? Care sunt condițiile în care normele sunt eficiente sau ineficiente în ceea ce privește modelarea conduitelor individuale? Iată doar câteva dintre întrebările la care sociologia juridică își propune să răspundă¹.

Doctrina de specialitate nu a adoptat o poziție unanimă în ceea ce privește statutul sociologiei juridice. Astfel, unii autori au plasat-o în centrul sociologiei generale, afirmând că ea ar avea ca obiect de studiu doar faptele sociale cunoscute în mod direct, excluzând din sfera sa de preocupare acele aspecte care nu ar putea fi analizate empiric².

Alți autori recunosc sociologiei juridice statutul de ramură a sociologiei, având obiect distinct de studiu limitat doar la fenomenele juridice ca fenomene sociale. Potrivit acestui curent, sociologia juridică trebuie să definească întinderea juridicului în cadrul celorlalte dimensiuni ale socialului, să stabilească contingențele juridicului cu politicul, economicul, eticul etc.³.

Un al treilea curent doctrinar recunoaște sociologiei juridice statutul de știință interdisciplinară cu caracter autonom, aflată încă în stadiu de

---

¹ N.S. Timasheff, *What is „Sociology of Law”?* în *American Journal of Sociology*, vol. 43, nr. 2/sept. 1937, pp. 235-236; <http://jstor.org/stable/2769025>.

² S. Popescu, *Sociologie juridică*, Ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 10.

³ D.S. Luminosu, V. Popa, *Sociologie juridică*, Ed. Helicon, Timișoara, 1995, p. 62.

maturizare, care folosește metode specifice mai multor domenii. Astfel, Andre-Jean Arnaud afirmă că sociologia juridică își propune să studieze fenomenul juridic în totalitatea sa¹, iar Renato Treves evidențiază faptul că este o știință cu caracter preponderent empiric și interdisciplinar, care studiază cu metode cunoscute raporturile reciproce dintre drept și societate, considerate atât în complexitatea lor, cât și în specificul fiecăruia².

Alți autori au văzut în sociologia juridică „fiica” sociologiei generale, care a preluat genetic o vastă moștenire conceptuală și metodologică³.

Chiar acceptând aceste curente divergente de opinii, caracteristicile sociologiei juridice sunt constante:

- a) caracterul științific;
- b) efectuarea cercetării pornește de la date veridice;
- c) studierea unei problematice a colectivităților umane.

Pentru a contura o imagine cât mai fidelă a obiectului sociologiei juridice, trebuie reținut faptul că ea studiază fapte sociale cu semnificație juridică, raporturile dintre comportamentele umane, considerate ca fiind juridice, și celelalte comportamente care le-au determinat sau care decurg din acestea, echilibrul dintre individual și colectiv, controlul social. Sociologia juridică se preocupă de explicarea originii, dezvoltării și evoluției fenomenului juridic, de funcțiile și efectele dreptului pozitiv⁴.

Încercând să definească sociologia juridică, Jean Carbonnier afirmă că ea este o ramură a sociologiei generale care are ca obiect fenomenele juridice ca varietate a fenomenelor sociale, în sfera ei trebuind să fie cuprinse toate fenomenele sociale în care este cuprins elementul juridic, fie aflat în stare pură, fie în amestec cu alte elemente⁵. Tot Carbonnier este acela care a identificat trei etape mai importante în dezvoltarea acestei discipline:

1. poziția dominantă a dreptului în fața sociologiei, dreptul apărând ca o realitate monolitică ce a împiedicat orice reflecție sociologică;
2. sociologia începe să dobândească o influență crescândă asupra dreptului, generând o mișcare generală a juriștilor către sociologie;

---

¹ A.-J. Arnaud, *Critique de la raison juridique. Ou va la sociologie du droit*, Paris, 1981, p. 431.

² R. Treves, *Introduzione alla sociologia del diritto*, Milano, 1971, p. 4.

³ D.S. Luminosu, V. Popa, *op. cit.*, p. 81.

⁴ S. Popescu, *op. cit.*, p. 12.

⁵ J. Carbonnier, *Sociologie juridique*, Presses Universitaires de France, Paris, 1978, p. 15.

3. dreptul este recunoscut ca un fenomen social care include reguli sociale de conduită ce sunt expresia nevoilor și aspirațiilor unor indivizi și grupuri sociale, cercetarea lui revenind atât științei dreptului, cât și sociologiei în general și sociologiei juridice în special¹.

În fine, am selectat în continuare și alte definiții semnificative ale sociologiei juridice, astfel:

a) „acea știință teoretică ce raportează realitatea vieții sociale la valoarea culturală pe care o reprezintă scopurile dreptului, prin intermediul generalizărilor” (H.U. Kantorowicz);

b) „studiul modului în care societatea condiționează și creează dreptul” (T. Geiger);

c) „acea parte a sociologiei spiritului, care studiază deplina realitate socială a dreptului, pornind de la expresiile sale sensibile și observabile în exterior, în comportamentele colective” (G. Gurvitch)².

Elias Diaz definește sociologia juridică mai simplu, ca fiind studiul interrelațiilor dintre drept și societate, având ca obiect influențele reciproce dintre ele, factorii sociali ai genezei și transformării dreptului și, în același timp, dreptul ca factor de transformare socială³.

În opinia lui G. Gurvitch, sociologia juridică nu se reduce doar la studiul genezei dreptului, ci ar avea un domeniu mult mai extins de studiu, susceptibil a fi divizat în trei părți:

1. sociologia juridică sistematică, ce studiază raporturile dintre formele de sociabilitate și speciile de drept;

2. sociologia diferențială, ce studiază tipologia juridică a grupurilor particulare și a structurilor globale;

3. sociologia genetică, ce studiază societatea la nivel global, ca tip unic și distinct⁴.

Există la ora actuală trei orientări ale sociologiei dreptului și anume:

1. *sociologia aplicată a dreptului*, care urmărește analiza raporturilor dintre comportamentele sociale și situația dreptului, influența schimbării

¹ J. Carbonnier, *Droit privé et sociologie*, citat de Prof. univ. dr. Dan Banciu, *op. cit.*, p. 18.

² A.J. Arnaud, J.G. Belley, J.A. Carty, J. Commaille, A. Devillé, E. Landowski, F. Ost, J.F. Perrin et J. Wroblewski, *Dictionnaire encyclopedique de theorie et de sociologie du droit*, Paris-Bruxelles, LGDJ-Story Scientia, 1988, p. 358.

³ E. Diaz, *apud* S. Popescu, *op. cit.*, p. 13.

⁴ G. Gurvitch, *apud* D. Luminosu, V. Popa, *op. cit.*, p. 46.

socio-economice sau tehnologice asupra dreptului sau asupra instituțiilor judiciare, modurile de reglementare a conflictelor;

2. *jurissociologia*, care se ocupă de analiza tehnicii dreptului și a modurilor sale de acțiune;

3. *sociologia domeniului normativ*, care se ocupă cu analiza normelor juridice, a acțiunii dreptului și a agenților care le utilizează în cadrul proceselor sociale¹.

Alte posibile diviziuni ale sociologiei ar fi microsociologia și macrosociologia juridică. *Macrosociologia juridică* ar contribui la crearea unei viziuni de ansamblu asupra mecanismelor și modurilor în care societatea și macrogrupurile pot influența dreptul. *Microsociologia juridică*, numită și cazuistică, se axează pe studii de caz individuale, oferind o imagine reală asupra modului în care se aplică norma la cazuri concrete și care sunt factorii obiectivi și subiectivi ce pot influența soluția judiciară². S-a afirmat însă, cu referire la *microsociologie*, că oprirea la nivelul empiricului, substituirea aproape totală a cercetărilor macrosociologice, a dus la fărâmițarea obiectului sociologiei, au lipsit sociologia de elementul care îi dădea unitate cu privire la ansamblu și perspectivă³.

Este evident că fiecare dintre autorii citați a încercat să imprime propria viziune asupra a ceea ce ar trebui să reprezinte știința sociologiei juridice, iar diferențele de abordare se datorează în primul rând complexității relațiilor umane care se desfășoară în cadrul conferit de normele juridice. Sociologia juridică ar trebui să se preocupe de fapt de evaluarea normelor juridice în relația lor cu actualitatea⁴.

Revenind la problema identificării obiectului de studiu al sociologiei juridice, merită să arătăm că sociologia generală a fost contestată vehement ca știință de sine stătătoare, motivându-se faptul că nu ar avea nici obiect de studiu adecvat și nici o definiție stabilă, mergând până la o îmbrățișare exagerată a obiectului⁵.

---

¹ M. Voinea, *Sociologie generală și juridică*, Ed. Sylvi, București, 2000, p. 41.

² D. Black este unul dintre primii sociologi care au identificat cele două orientări. A se vedea D. Black, *Sociological justice*, Oxford University Press, New York, 1989, pp. 3-8; Cu privire la abordarea macrosociologică, a se vedea P. Nollan, G. Lensky, *Human Societies: An Introduction to Macrosociology*, Paradigm Publishers, 2008. Cu privire la abordarea microsociologică, a se vedea T.J. Scheff, *Microsociology. Discourse, Emotion an Social Structure*, University of Chicago Press, 1990, pp. 20, 52 și 71.

³ Th. Coplow, *The sociology of work*, University of Minnesota Press, 1962, p. 31.

⁴ B. Horvath, *apud*. N.S. Timasheff, *op. cit.*, p. 229.

⁵ H. Culea, *Cunoașterea sociologică*, București, Ed. Academiei R.S.R., 1976, p. 13.

Sociologia juridică se preocupă în concluzie de studiul dreptului ca fenomen social și ca factor de transformare socială. Din această perspectivă, sociologia juridică a identificat mai multe etape ale transformării dreptului:

- trecerea de la predominanța statului la predominanța contractului;
- lărgirea cercului persoanelor legate prin aceeași ordine de drept și generalizarea sa;
- substituirea progresivă a dreptului represiv și creșterea paralelă a rolului statului și al contractului;
- multiplicarea și intensificarea grupurilor particulare și a ordinilor lor de drept, fapt ce asigură întărirea drepturilor indivizilor care profită de luptă, și limitarea reciprocă a grupurilor pentru a se elibera;
- raționalizarea și logicizarea progresivă a dreptului.

G. Gurvitch distinge între factorii interni ai vieții juridice (conflicte și tensiuni dintre diferite specii de drept, dintre diferitele sale paliere, dintre modurile sale de constatare, dintre tipurile de ordin juridic) și factorii externi (alte fenomene sociale: factori demografici, factori geografici, economia, religia, morala, psihologia colectivă, cunoașterea colectivă)¹.

1.2.3. Sociologia juridică sau sociologia dreptului?

Atât denumirea de „sociologie juridică”, cât și cea de „sociologie a dreptului” sunt utilizate în literatura de specialitate², drept pentru care se pune întrebarea justificată dacă există vreo diferență între cele două denumiri sau dacă acestea sunt sinonime. Chiar dacă nu toți autorii sunt de acord, opinăm că există o diferență între sociologia dreptului și sociologia juridică. Sociologia dreptului este doar o componentă a sociologiei juridice, domeniul de studiu al sociologiei juridice fiind mai larg.

Sociologia dreptului studiază subsistemul juridic ca parte a sistemului social global³. Cele două – dreptul și sistemul social (echivalent cu „societatea”) – nu sunt în opoziție, ci primul se înscrie în cel de-al doilea, fiind parte integrantă a acestuia⁴.

¹ G. Gurvitch, *apud* D. Luminosu, V. Popa, *op. cit.*, p. 50.

² G. Gurvitch, R. Treves ș.a. folosesc sintagma de „sociologie a dreptului”, în vreme ce alții (J. Carbonnier, Ed. Jorion ș.a.) pe cea de „sociologie juridică”.

³ V. Ferrari, *Lineamenti di sociologia del diritto. I. Azione giuridica i sistema normativo*, Editori Laterza, 2016, p. 56.

⁴ *Ibidem*.

Cercetările sociologice nu studiază doar dreptul ca ansamblu de norme instituite de puterea legiuitoare a statului, ci fenomenul dreptului ca fenomen social, implicând conștiința juridică, atitudinea și așteptările cetățenilor față de lege, efectele pe care dreptul le produce în planul vieții sociale.

„Sociologia juridică trebuie să definească întinderea juridicului în cadrul celorlalte dimensiuni ale socialului, să stabilească contingențele juridicului cu politicul, economicul, eticul etc., de asemenea, sociologia juridică trebuie să verifice, prin mijloacele sale specifice, ce se întâmplă cu normele dreptului din momentul în care ele coboară de pe respectabilul soclu teoretic și se amestecă în existența oamenilor, ce câștigă ele și ce pierd în procesul confruntării cu necesitățile reale ale vieții în continuă dezvoltare și prefacere”¹.

În ceea ce ne privește, preferăm denumirea de „sociologie juridică”, datorită sensului mai cuprinzător pe care îl imprimă evident obiectului său de cercetare.

1.3. Problemele de preocupare ale sociologiei juridice și obiectivele sale

Majoritatea doctrinei consideră ca fiind subiecte și teme mai importante pentru obiectul de studiu al sociologiei juridice următoarele:

- eficacitatea normelor juridice în diferite contexte sociale, temă care a constituit obiectul unor preocupări atât teoretice, cât și practice. Astfel, Th. Geiger a elaborat o sociologie juridică nu pe date și exemple istorice sau pe tipuri ideale, ci pe dreptul în vigoare. Punctul de plecare trebuie să-l constituie norma, considerată ca element reglator al oricărui mecanism de ordine socială, întrucât ea oferă o dublă alternativă individului: oportunitatea de a acționa în conformitate cu conținutul ei și de a fi recompensat sau de a o încălca și de a fi pedepsit;

- rolul agenților dreptului în societate, incluzând cercetări asupra corpului de magistrați, asupra situației lor sociale și profesionale, asupra ideologiei lor sociale și individuale (cum sunt, de exemplu, cercetările după război întreprinse asupra magistraților din Germania și Italia, având ca scop denazificarea și dezideologizarea justiției în aceste țări). Alte cercetări au

---

¹ D. Luminosu, V. Popa, *op. cit.*, p. 62.

urmărit efectele benefice și perverse ale deciziilor juriului în cazul proceselor penale cu jurați, pentru a evalua concordanța sau neconcordanța dintre deciziile juraților și cele ale judecătorilor;

▪ opinia și reacția publică față de drept, concretizată în cercetări privind atitudinea publicului față de drept, lege, justiție, reacția socială față de delincvență și criminalitate, mergând până la utilizarea unor scale de măsurare a acestor reacții (indiferență, permisivitate, toleranță) în rândul cetățenilor, în funcție de anumite caracteristici ale subiecților investigați (sex, vârstă, stare civilă, nivel de cultură, ocupație etc.)¹.

Într-o perspectivă mai selectivă, sociologia juridică ar propune patru categorii de fenomene juridice care se constituie în direcții de preocupare ale obiectului său de studiu:

- geneza și diferențierea normelor juridice;
- entități colective cu sau fără personalitate juridică și indivizi – persoane fizice;

- studiul dreptului referitor la diferitele conduite individuale;

- efectivitatea dreptului².

Mai succint exprimat, sociologia juridică se preocupă de:

1. Geneza dreptului;

2. Structura dreptului;

3. Dinamica dreptului;

4. Funcționalitatea dreptului³.

În ceea ce privește obiectivele sociologiei juridice, acestea s-au conturat a fi următoarele:

1) analiza rolului normei juridice în ansamblul celorlalte norme sociale, din punctul de vedere al genezei și funcționalității sale, al condițiilor și limitelor de aplicare, al tehnicilor de exercițiu;

2) analiza mecanismelor de constituire a legilor și raporturile lor cu mecanismele diferitelor instituții sociale;

3) evaluarea principalelor reglementări juridice specifice diferitelor tipuri de comportament social (de natură politică, economică, etică etc.);

---

¹ D. Banciu, *op. cit.*, p. 77.

² R. Pinto, M. Grawitz, *Méthodes des sciences sociales*, Paris, Dalloz, 3eme édition, 1967, p. 127.

³ D. Luminosu, V. Popa, *op. cit.*, p. 77.

4) studiul raportului și diferențelor între cutumă, legislație și jurisprudență;

5) evaluarea rolului grupărilor profesionale care activează în domeniul dreptului (judecători, avocați, experți etc.);

6) analiza relațiilor care se stabilesc între reglementările juridice și schimbările sociale sau economice, conduita populației în raport cu diverse reglementări juridice¹.

1.4. Funcțiile sociologiei juridice

Divergențele de opinii manifestate în doctrină, în legătură cu delimitarea statutului sociologiei juridice, definirea acestei științe și conturarea obiectului său juridic, se continuă și în ceea ce privește funcțiile acesteia.

Astfel, unii autori vorbesc de existența a două funcții: a) funcția teoretică și documentară și b) funcția practică și normativă².

Alți autori indică patru funcții ale sociologiei juridice raportat la obiectul de studiu al acesteia:

a) observarea și analiza faptelor sociale;

b) clasificarea, gruparea și studierea comparativă a faptelor sociale;

c) contribuția la desăvârșirea umană prin conceperea unor modele de conduită și respectarea lor;

d) pregătirea acțiunii deliberate a omului având ca scop justiția socială.

Andre-Jean Arnaud consideră că sociologiei juridice îi este proprie o anumită funcție, care o situează în poziția unei discipline științifice, și anume: în timp ce dreptul încearcă să stabilească pacea, îndeplinind o misiune de pacificare, dusă la bun sfârșit datorită utilizării puterii, sociologia juridică îndeplinește, printr-o analiză critică permanentă, funcția de a contribui la schimbarea realității juridice și de a participa la acțiunea de transformare socială³.

---

¹ P. Buneci ș.a., *Sociologie juridică și devianță specială*, Ed. Fundației România de Măine, București, 2001, p. 18.

² A se vedea S. Popescu, *op. cit.*, p. 79.

³ A.-J. Arnaud, *apud* S. Popescu, *op. cit.*, p. 20.

În ceea ce ne privește, îmbrățișăm punctul de vedere al sociologului francez Jean Carbonnier, care, în lucrarea sa *Sociologie juridique*, vorbește despre existența a patru funcții esențiale: cognitivă, explicativă, critică și practică, surprinzând astfel atât funcțiile teoretice, cât și pe cele practic aplicative¹. Adăugăm însă la funcțiile enumerate și funcția didactică, evidențind astfel importanța covârșitoare pe care o are această știință în planul formării spiritului social.

1.4.1. Funcția cognitivă sau de cunoaștere

În concepția lui Raymond Boudon, sociologia, ca știință socială, ar avea o finalitate esențialmente cognitivă, prin aceea că produce un supliment de cunoaștere, rezolvă enigme și explică teoretic fenomene și procese care au loc în societate².

Cunoașterea științifică vizează surprinderea, înțelegerea și interpretarea realităților sociale ale dreptului cu „*mijloace și instrumente fundamentate juridic și permite, deopotrivă, depistarea anumitor disfuncții și perturbări în aplicarea efectivă a legii*”³.

Funcția cognitivă a sociologiei juridice asigură înregistrarea și descrierea fenomenelor juridice dintr-o societate cu scopul de a stabili cauzele acestora și de a formula explicații.

Cunoașterea științifică a realității sociale a dreptului ne oferă posibilitatea de a pătrunde dincolo de cortina normelor juridice pe care o ridică știința pozitivă a dreptului și de a releva cazurile în care normele juridice sunt ineficiente, de a propune soluții pentru remedierea acestor situații. Însă, așa cum observa un autor, „*cunoașterea sociologică a realității sociale a dreptului, indiferent de cât de adânc ar pătrunde în tainele acesteia, nu se poate considera încheiată niciodată*”⁴.

---

¹ J. Carbonnier, *Sociologie juridique*, Librairie Armand Colin, Paris, 1972, pp. 16-17.

² R. Boudon, *Tratat de sociologie*, Ed. Humanitas, București, 1997, p. 19.

³ M. Voinea, *op. cit.*, pp. 20-21.

⁴ I. Vlăduț, *Introducere în sociologia juridică*, Ed. Lumina Lex, București, 2003, p. 203.

1.4.2. Funcția explicativă

Cognosare causas – cunoașterea cauzelor – reprezintă dezideratul oricărei științe. Funcția explicativă derivă în mod logic din funcția cognitivă a sociologiei juridice, deoarece operațiunile de constatare, înregistrare și descriere a fenomenelor juridice sunt urmate de explicarea acestora. Prin urmare, atunci când studiază un fenomen, sociologul va răspunde în final la întrebarea *de ce*. Adică va încerca să determine cauzele, precum și modul de apariție al aceluși fenomen. Finalitatea acestui demers explicativ ar consta în elaborarea unei legi cauzale, care să ofere explicația cauzelor și mecanismului de producere al unui fenomen.

După unii autori, științele sociale nu au posibilitatea de a elabora legi cauzale, deoarece fenomenele sociale se caracterizează în principal prin unicitate, ceea ce ar face imposibilă identificarea de similitudini în mecanismul de apariție și desfășurare al acestora. Însă sociologia juridică se ocupă cu studiul fenomenelor juridice care sunt conforme prin definiție unei norme sau unui model juridic promovată de societate și care trebuie respectat de toți membrii acesteia în calitate de subiecți colectivi sau individuali de drept.

Cele mai cunoscute legi sociologice sunt:

- legea birocratizării crescânde a dreptului, formulată de Max Webber, potrivit căreia dreptul contemporan tinde către o birocratizare tot mai accentuată, dată fiind superindustrializarea și raționalizarea progresivă;

- legea trecerii de la *status* la *contractus* a societăților evolute, formulată de Henry Sumner-Meine, potrivit căreia individul urmează automat condiția familiei și a grupului din care face parte prin originea sa. Statusul individului în cadrul grupului este înlocuit treptat cu voința sa liberă – contractul –, individul interacționând cu ceilalți indivizi pe fondul evoluției lente a vieții juridice;

- legea tendențială formulată de R. von Jhering, potrivit cu care nu există efect fără cauză și nici nu se pot concepe acțiuni fără scop. Faptele juridice sunt produse ale voinței, iar când suntem constrânși să acționăm, selectăm din două sau mai multe alternative pe cea care corespunde mai bine nevoilor noastre (mai puțin costisitoare, cu mai puține efecte negative etc.).

Însă, în opinia unui autor, ceea ce caracterizează noțiunea de lege în sociologie este durata limitată în timp și spațiu. În concluzie, în sociologie nu ar putea exista decât legi parțiale, valabile în anumite structuri determinate¹.

1.4.3. Funcția critică

Prin intermediul acestei funcții, sociologia juridică capătă o dimensiune socială, se implică în cotidian, având ca scop prevenirea sau eliminarea disfuncțiilor, a comportamentelor deviate și a erorilor care se produc în cadrul sistemului de drept.

Potrivit unui alt autor, sociologia juridică semnalează nevoia urgentă a reglementării juridice de noi surse de autoritate morală, autoritate ce poate fi obținută printr-o participare efectivă, avertizând totodată pe cei care dețin puterea, asupra tensiunilor inerente acțiunii dreptului statal în societate².

Dreptul și-a creat un sistem propriu de analiză și critică, „un mecanism intern de contestare reprezentat de căile de recurs”, în care sociologia juridică are un rol esențial³.

1.4.4. Funcția practică și predictivă

Sociologia juridică este o știință aplicativă, ea preocupându-se de îmbogățirea și perfecționarea legislației, a procedurilor juridice și a jurisprudenței.

Rolul aplicativ al sociologiei juridice s-a amplificat în noul context social-politic de după anul 1989, sociologia juridică implicându-se în procesul reformei legislative. Astfel, sociologia juridică, prin tehnicile și metodele sale de cercetare (ex.: sondajele de opinie), relevă indicatori cu privire la necesitatea și oportunitatea unui demers legislativ, a creării unor instituții etc. Totodată, sociologia juridică, prin intermediul metodelor sale de cercetare, poate oferi indicii importante cu privire la predictibilitatea unui fenomen juridic, cu privire la efectele sale viitoare, pozitive sau negative în plan social.

---

¹ M. Voinea, *op. cit.*, p. 35.

² S. Popescu, *op. cit.*, p. 21.

³ P. Buneci ș.a., *op. cit.*, p. 35.

1.4.5. Funcția didactică

În opinia unui autor, rolul didactic al sociologiei juridice constă în stimularea spiritului critic al studenților față de normele juridice și față de doctrină, în asigurarea accesului nestingherit la informații și opinii diferite, încurajând contribuția cursanților la demersul cunoașterii comportamentelor umane și a raporturilor dintre norma juridică și societate¹.

Prin aceste demersuri se formează viitorii specialiști care se vor implica în procesul de elaborare și adoptare a legilor.

---

¹ *Ibidem*, p. 37.